

15^e jaargang
maart 2011

Flinterwille



Vlinderwerkgroep Friesland

Afdeling Noord van de
Nederlandse Entomologische Vereniging

VOORWOORD

Beste lezers,

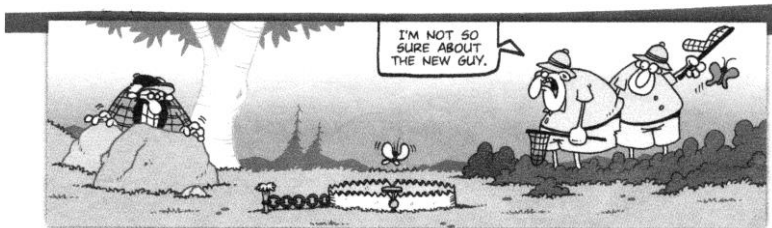
We kunnen terugkijken op een zeer geslaagde viering van ons 25-jarig jubileum. Wanneer je een volle zaal ziet met zo'n 70 mensen die het jubileum mee willen vieren, dan ben je als bestuur natuurlijk erg tevreden. In deze Flinterwille staat uiteraard een verslag van de jubileumbijeenkomst. Het deed ons ook goed, dat er zoveel vertegenwoordigers waren van verwante verenigingen, landschapbeherende organisaties en andere instanties; een teken dat we op een goede manier bezig zijn om met organisaties buiten onze vlinderwerkgroep samen te werken. Verder hebben we flink wat publiciteit gehad: zowel de Leeuwarder Courant als het Friesch Dagblad hebben bijna een halve pagina aan ons jubileum gewijd.

Na de volledig in kleur uitgegeven jubileum-Flinterwille (mogelijk dankzij een financiële bijdrage van de Vlinderstichting) nu weer een "gewone" uitgave. Maar al is die in zwart-wit uitgevoerd, ik denk toch dat er weer veel interessante artikelen in deze Flinterwille te vinden zijn. Van ons lid Kees Smit uit Dokkum een leuk artikel over zijn ervaringen met het kweken van rupsen en vlinders. Het is goed, dat niet alleen de bestuursleden zorgen voor de invulling van de Flinterwille, dus hoop ik dat dit verhaal van Kees Smit een stimulans zal zijn voor andere leden om ook eens iets van hun ervaringen in de Flinterwille te presenteren.

Op onze komende Voorjaarsvergadering is weer tijd ingeruimd voor de ervaringen van onze leden gedurende de afgelopen periode. Omdat dit punt op onze jubileumviering natuurlijk niet aan de orde kon komen, verwacht ik heel wat "achterstallige" mededelingen en zullen we hier ook ruim de tijd voor nemen.

Ik hoop weer veel van onze leden op donderdag 14 april in de Fûgelhelling te kunnen ontmoeten!

Siep Sinnema



INHOUD

Voorwoord	pag.	1
Inhoud		2
Aankondiging Voorjaarsbijeenkomst		3
Verslag jubileumbijeenkomst november 2010	Gerard Bergsma	4
Excursies 2011		7
Verslag excursie Tjongervallei op 22 mei 2010	Luut de Zee	10
Verslag excursie Appelscha op 12 juni 2010	Gerard Bergsma	13
Verslag Bladmijnenexcursie 16 oktober 2010	Leo Bot	15
Verslag Nationale Nachtvlinder Nacht 2010	Siep Sinnema	17
Verslag determinatiedag 15 januari 2011	Jannie Sinnema	22
Kleine vlinders in 2010	Gerrit Tuinstra	23
Vlinderkweek in Dokkum	Kees Smit	28
Het laatste nieuws uit St. Nicolaasga	Andy Saunders	35
Bijengelezen	Siep Sinnema	36
Ledenmutaties		36
Belangrijke data		37

Aankondiging voorjaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op donderdag 14 april 2011 in het pand van de Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp. Aanvangstijd: 's avonds om 20.00 uur.

De indeling van de avond is als volgt:

1. Opening.
2. Verslag jubileumbijeenkomst van 20 november 2010.
3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.
4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.
5. Presentatie Gerrit Tuinstra:
zeven jaar nachtvlinders in het Lauwersmeergebied
6. Pauze.
7. Vertoning van de film 'Vlinders op de Heide' (Vlinderstichting - Annette van Berkel).
8. Rondvraag.
9. Sluiting.

Attentiepunten:

- Als u dia's of cd-roms hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst even bij de secretaris of de voorzitter te melden.

- De contributie (EUR 5,00 per jaar) kan worden voldaan bij onze penningmeester Luut de Zee. Overmaken kan ook naar gironummer 7223259 ten name van L. de Zee te Joure.

- Ingevulde waarnemingsformulieren kunt u zoals gebruikelijk inleveren bij Jannie Sinnema.

- Indien u over een computer beschikt, dan verzoeken wij u vriendelijk de gegevens in excel in te voeren en het bestand ten behoeve van de vlinderdatabase Friesland te mailen aan Siep & Jannie Sinnema, email-adres:

s.g.sinnema@orange.nl

Voor de excel-file (opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Siep Sinnema, die dit in een bestandje naar u toe kan mailen.

- Wanneer u een (nieuw) emailadres hebt, verzoeken wij u deze op de presentielijst te vermelden, zodat wij u in voorkomende gevallen berichten kunnen zenden.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.

Gerard Bergsma – secretaris.

Verslag van de bijeenkomst ter ere van het 25-jarig jubileum van de Vlinderwerkgroep Friesland. Gerard Bergsma

Op zaterdag 20 november 2010 werd in de Fûgelhelling te Ureterp het 25-jarig bestaan gevierd van onze vlinderwerkgroep. 's Middags om 13.30 uur werden de leden plus de genodigden door het bestuur verwelkomd en getrakteerd op koffie met oranjekoek. Circa 70 mensen gaven acte de présence om het jubileum bij te wonen en te vieren. Namens de Vlinderstichting waren aanwezig Kars Veling en Annette van Berkel. It Fryske Gea was vertegenwoordigd door Ultsje Hosper en Sietske Rintjema. Sjoerd Tiemersma was er namens de Nederlandse Entomologische Vereniging; Joop Kuchlein namens de Stichting Tinea. Tevens waren er vertegenwoordigers van de Fryske Akademy, de Vlinderwerkgroep Drenthe, de Nederlandse Entomologische Vereniging afdeling Noord, de vlinderwerkgroep van de KNNV Groningen en de vlinderwerkgroep Grootegast. Om 14.00 werd de opening verricht door voorzitter Siep Sinnema, die de aanwezigen een historisch overzicht van de activiteiten en wetenswaardigheden van de vlinderwerkgroep voorschotelde. Sinds de oprichting van de werkgroep op 19 november 1985 is er op vlindergebied veel gebeurd in Friesland. Vooral door



inventarisaties en excursies door de jaren heen is er veel inzicht verkregen in de dag- en nachtvlinderpopulatie van de provincie Friesland. Op 17 november 2000 werd (na 10 jaar voorbereiding) door de werkgroep de dagvlinderatlas van Friesland gepresenteerd. Sinds 2000 is de vlinderwerkgroep online met een eigen internetsite. Tevens beschikt de werkgroep al een behoorlijk aantal jaren over een

steeds maar groeiende database met vlinderwaarnemingen van de provincie. In het najaar van 2005 werd de website van de vlinderwerkgroep verrijkt met een onderdeel voor de nachtvlinders. Een voorlopige atlas van de macro-nachtvlinders in Friesland verscheen in april 2008. Van de grote nachtvlinders (de macro's) zijn momenteel 647 soorten in Friesland in kaart gebracht; van de kleine nachtvlinders (de micro's) zijn er nu 961 soorten bekend.

Na deze beschouwing was het de beurt aan Kars Veling van de Vlinderstichting, die op de van hem bekende onnavolgbare wijze het onderwerp *'Dagvlinders in Friesland, plussen en minnen'* ten gehore bracht. Feiten en bijzonderheden betreffende de aanwezigheid van de Grote weerschijnvlinder, de Grote vuurvlinder, het Bont zandoojje, de Argusvlinder en het Veenhooibeestje in Friesland passeerden de revue. Een verhaal van achteruitgang, maar ook van successen. Volgens Kars kan de Vlinderwerkgroep Friesland op de wijze waarop zij zich manifesteert nog ettelijke jaren mee en verwacht hij dat uiteraard ook.

Sietske Rintjema van It Fryske Gea was de volgende spreker met het onderwerp *'Vlinders en beheer in terreinen van It Fryske Gea'*. Zij wees op het belang van het door de vlinderwerkgroep verrichte veldwerk en de verzamelde gegevens in de



afgelopen jaren voor It Fryske Gea (en natuurlijk voor alle andere natuurbeherende instanties). It Fryske Gea gebruikt de gegevens en de waarnemingen bij het beheer in haar terreinen. Zo wordt er rekening gehouden met vlinders door bijvoorbeeld variatie aan te brengen in de begroeiing, door hier en daar kleinschalig te plaggen, of te zorgen voor geleidelijke overgangen van bodembegroeiing via struiken naar bomen. Sietske benadrukt de goede samenwerking met de werkgroep en vertrouwt op voortzetting hiervan.

Na een geanimeerde pauze loodste Hein Boersma ons door zijn thema *'Vlinderonderzoek in West-Afrika: Friezen om utens'*. Al een aantal jaren reist hij met verschillende leden van de Vlinderwerk-groep Friesland naar diverse West-



Afrikaanse landen (zoals Burkina Faso, Ghana en Senegal) om de vlinderfauna in kaart te brengen. Aan de hand van enkele reisverhalen met humoristische anekdotes en mooie foto's nam hij ons mee naar de fascinerende wereld van West-Afrika. In dit kader mag niet onvermeld blijven, dat Henk & Auke Hunneman van de Vlinderwerkgroep Friesland een website onder constructie hebben, waarmee alle beschikbare informatie over dag- en nachtvlinders van West-Afrika ter beschikking komt.

Helaas verviel de lezing door Frans Post, die door ziekte was verhinderd. Jammer dat wij zijn lezing *'Vinden nachtvlinders Brabant leuker dan Friesland?'* hierdoor moesten missen. Het antwoord op deze vraag zal daarom onbeantwoord en duister blijven.

Siep Sinnema bedankte vervolgens de sprekers voor hun bijdrage en de Fûgelhelling en Hilco Meijer voor de genoten gastvrijheid en nodigde iedereen uit voor een hapje en een drankje om gezellig na te praten.

Foto's bij dit artikel: Irene Tuinstra.

Excursies 2011

Zaterdag 28 mei: Excursie Easterskar

Aanvang: 14.00 uur

Plaats van samenkomst: Parkeerplaats bij de vogelkijkhut Skiere Goes aan de Richard Jungweg, Amersfoortcoördinaten 187-547.

Het Easterskar onder Sint Johannesga is een 551 ha groot laagveenmoerasgebied met uitgestrekte rietlanden, soortenrijke graslanden en moerasbos. Het gebied is eigendom van It Fryske Gea. Het Easterskar ziet er uit als een nat landschap zoals dat lang geleden in onze provincie overheerste, met open water, rietland, grasland en moerasbos. Het gebied dankt zijn ontstaan aan de vervening, die tussen 1850 en 1900 plaatsvond. Het had niet veel gescheeld of het Easterskar was nu landbouwgebied geweest. De plannen om het gebied te ontginnen waren klaar, maar zijn niet uitgevoerd door veranderende inzichten. Sinds enkele decennia is men begonnen met het veranderen van de waterhuishouding in het gebied. Zo zijn delen afgegraven en onder water komen te staan. Hierdoor is de waterkwaliteit verbeterd. Het schone water zorgde voor herstel van de vegetatie en ook vogels reageerden op deze verbeteringen. De graslanden worden niet bemest en als hooiland gebruikt. Op een enkele plaats komt nog heischraal grasland voor met klokjesgentiaan, blauwe knoop en Spaanse ruiter.

Het Easterskar is een bekend leefgebied van de adder en de ringslang, maar beide soorten komen niet meer in grote aantallen voor. Daarnaast zijn er wel 80 soorten broedvogels in het gebied en veel vogels gebruiken het als pleistergebied. De vogelkijkhut Skiere Goes aan de zuidwestkant van het gebied wordt ook goed bezocht.

Voor vlinders was het Easterskar een bijzonder gebied. In het verleden zijn de zilveren maan en de aardbeivlinder hier waargenomen. Maar sinds de jaren negentig zijn er geen waarnemingen meer bekend van deze soorten. Maar wie weet wat we aan dagvlinders zullen zien. 's Avonds gaan we op verschillende plekken met onze lampen staan om eens te kijken wat de nachtvlinderfauna van het Easterskar ons te bieden heeft.

Zaterdag 9 juli: Excursie Lindevallei, middagexcursie.

Aanvang: 14.00 uur.

Verzamelaarsplaats: De brug over de Tjonger, op de plek waar de snelweg A32 over de Tjonger gaat. De Amersfoortcoördinaten van de verzamelaarsplaats zijn 198.2-541.9. Om er te komen dient vanaf de oude weg De Blesse-Wolvega het kleine weggetje ingereeden te worden dat vervolgens na zo'n 750 meter de spoorlijn kruist. Na nogmaals zo'n 250 meter wordt de verzamelaarsplaats bereikt.

Doelsoort: Grote weerschijnvlinder

Op 4 juli 2009 (alweer twee jaar geleden dus) hebben we ook een excursie gehouden naar de Lindevallei, waarbij eveneens de Grote weerschijnvlinder dé doelsoort was. Het verslag van die excursie (zie Flinterwille oktober 2009) beschrijft de uitermate geslaagde excursie, zeker wat betreft het aantal waargenomen Grote weerschijnvlinders. Langs vrijwel de gehele route die toen gelopen werd, werden exemplaren gezien. Soms zelfs meerdere bij elkaar!

Vorig jaar zijn we niet in het gebied geweest. Het wordt dus tijd om te kijken of we ze weer kunnen vinden. Dat moet vast lukken – tenminste bij goed weer! Tom Jager (It Fryske Gea) gaf onlangs aan dat hij in 2010 verschillende exemplaren gezien heeft in de periode tussen 7 en 27 juli. Om een vergelijking met 2009 te maken is het goed om dezelfde route opnieuw te lopen. Een vergelijking kan overigens alleen gemaakt worden als het goed weer is, zoals ook het geval was tijdens de excursie in 2009.

Er zijn de afgelopen jaren verschillende positieve berichten geweest over de Grote weerschijnvlinder. Niet alleen wat betreft de Lindevallei, maar ook voor bijvoorbeeld het Voorsterbos (Flevoland). Daarnaast is de vlinder ook op verschillende plekken in Drenthe gezien. Het is natuurlijk afwachten hoe de populaties zich ontwikkelen, maar vooralsnog lijkt het goed. Met deze excursie kunnen we ons steentje bijdragen door de aantallen in de Lindevallei te blijven volgen.

In principe is deze excursie alleen 's middags. Echter bij geschikte omstandigheden kunnen we er voor kiezen om ook 's avonds te blijven, voor de nachtvinders. We besluiten dat in de middag.

Contactpersoon: Gerrit Tuinstra. Tel. 0512-518246 of (in het veld) mobiel 06-13684171.

Zaterdag 16 juli 2011 Excursie Fochtelooërveen, middag- en avondexcursie. Aanvang 14.00 uur.

Plaats van samenkomst: de werkschuur van Natuurmonumenten aan de Fochtelooërveenweg 8 te Fochteloo.

Middags gaan we het hoogveengebied in, 's Avonds gaan we lichten. Er is stroom te krijgen bij de werkschuur, maar uiteraard gaan er ook aggregaten mee.

Het terrein is eigendom van Natuurmonumenten en betreft een weids en ongerept hoogveenlandschap, uniek in Nederland en Noordwest-Europa. In het verleden is het gebied deels ontgonnen voor de landbouw. De boeren groeven daarbij greppels in het veen, waardoor stukjes land droog genoeg werden om er boekweit op te verbouwen. Aan het einde van de 19^e eeuw is men het veen op grote schaal gaan afgraven voor de winning van turf. Sporen hiervan zijn nog te zien aan de westrand van het Fochtelooërveen. Het centrale deel van het Fochtelooërveen is opvallend boomloos met droge en vochtige heidevelden en een zeer waardevol “levend” hoogveen van circa 50 ha. In dit laatstgenoemde gebied komen karakteristieke

veenplanten voor, zoals veenmos, zonnedauw, veenbes, lavendelhei en eenarig wollegras. Het in Nederland zeer bedreigde Veenhooibeestje (*Coenonympha tulia*) heeft hier een grote populatie. Natuurmonumenten heeft de laatste jaren veel maatregelen genomen om het waterpeil in het hoogveengebied op het juiste niveau te brengen en het veen daardoor “levend” te houden. Het veenhooibeestje doet het in elk geval de laatste jaren erg goed. In het gebied komen ook veel adders en gladde slangen voor terwijl er de laatste jaren ook Kraanvogels broeden. Het gebied is moeilijk toegankelijk vanwege de moerasachtige structuur. Het is dus beslist noodzakelijk om laarzen mee te nemen. Dwars door het Fochteloërveen loopt een fietspad naar de Drentse kant.

Contactpersonen:

Judith Bouma, tel. 0516-588263 (middagexcursie)

Siep en Jannie Sinnema, tel. 06-10870397 (middagexcursie en avondexcursie)

Zaterdag 13 augustus 2011: dag- en nachtvlinderexcursie in het Drents-Friese Wold bij Appelscha, met name de terreinen ‘Kraaiheidepollen’, ‘Hildenberg’, ‘Groote Veen’ en ‘De Bongerd’.

Attentie: Aanvang: **13.30 uur.**

Plaats van samenkomst: Bezoekerscentrum Drents-Friese Wold aan de weg van Drachten richting Emmen (N381) ter hoogte van het kruispunt bij Appelscha. Komt u vanuit de richting Drachten, dan rijdt u tot aan de stoplichten op het kruispunt (ter hoogte van Appelscha) en sorteert u rechts voor om in westelijke richting af te slaan richting Elsloo (NB: dus niet linksaf naar Appelscha!). Meteen nadat u rechtsaf bent geslagen, ziet u direct aan uw linkerhand het bezoekerscentrum liggen. U neemt de tweede afslag naar links en rijdt dan recht op het bezoekerscentrum af. Er is ruim voldoende parkeergelegenheid. In het bezoekerscentrum kunt u ook eten en drinken bestellen, want er is een klein restaurantje in gevestigd. Wanneer u eerder komt dan 13.30 uur kunt u ook het bezoekerscentrum van binnen bekijken. Er is van alles te zien en te koop (boeken en natuurspullen). U gaat een dagje uit!!!

Het Drents-Friese Wold is een Nationaal Park van grote allure en behoeft eigenlijk geen betoog. Het wordt beheerd door Staatsbosbeheer. De kern van het park bestaat uit een uitgebreid stuifzandgebied (het Aekingerzand) gelegen aan de grens met Drenthe. Het Park omvat voedselarme bossen, stuifzanden, natte en droge heide, beken, vennen en schrale graslanden. Kortom een gevarieerd en dynamisch landschap.

We gaan naar vier terreinen in het Drents-Friese Wold (*Groote Veen, Hildenberg met Apenpoel, Kraaiheidepollen inclusief het aangrenzende vennetje* plus *De Bongerd*). Mijn voorstel is om eerst (met de auto) naar het ‘Groote Veen’ te gaan en daarin en omheen te lopen. Vervolgens rijden we met de auto iets terug om het heideterrein van de ‘Hildenberg’ met de aangrenzende ‘Apenpoel’ te onderzoeken. Daarna kunnen we (als er tijd over is) naar het vennetje aan de N381 (de weg

Emmen - Drachten) rijden om daar een snelle ronde te maken. Lukt dat niet, dan doen we dit na het avondeten (wat we gaan nuttigen in een snackbar te Appelscha) vanaf 'De Bongerd' en de 'Kraaiheidepollen' tijdens de avondschemering. Lichten doen we daarna in overleg (locaties). Nergens is stroom voorhanden. Aggregaten en op accu's werkende lichtvallen zijn hier dus noodzakelijk. 'Smeersels' meenemen svp.

Contactpersoon: Gerard Bergsma. Telef. 0516-432414 of mobiel 06-10339230 (vanaf 10.00 uur op de excursiedag zelf).

Nationale Nachtvlinder Nacht 2011 Siep Sinnema

De Nationale NachtvlinderNacht wordt ieder jaar georganiseerd door De Vlinderstichting in samenwerking met de werkgroep Vlinderfaunistiek van EIS-Nederland.

De Nationale NachtvlinderNacht heeft twee doelen:

-zoveel mogelijk mensen op een spannende manier kennis laten maken met nachtvlinders

-tegelijktijd verspreid in het hele land gegevens van nachtvlinders verzamelen.

In 2011 zal de Nationale Nachtvlinder nacht plaatsvinden op vrijdag 2 september.

Met de Kruidhof in Buitenpost is al afgesproken, dat wij in de tuin, net als voorgaande jaren, voor een nachtvlinderopstelling zullen zorgen.

Op onze website zullen we tijdig een overzicht geven van de locaties, waar vertegenwoordigers van de Vlinderwerkgroep Friesland een opstelling zullen plaatsen.

Verslag excursie Tjongervallei op 22 mei 2010 Luut de Zee

Op zaterdagmiddag 22 mei verzamelden zich om 14 uur bijna 20 leden van onze werkgroep bij de sluis in de Tjonger, op de plek waar de Alberdalaan de Tjonger passeert. Het weer was goed, de zon scheen en de temperatuur was aangenaam. Na enig overleg werd besloten eerst de Tjonger in zuidwestelijke richting te volgen. Eerst ging het over het fietspad. De ereprijs langs het fietspad werd onderzocht op de aanwezigheid van het Ereprijslangsprietmotje (*Cauchas fibulella*), maar deze soort werd niet aangetroffen ondanks de talrijk aanwezige ereprijs.

De dagvlinders lieten zich ook zien. Al snel konden dagpauwoog, kleine vos en klein geaderd witje worden genoteerd. Waar het fietspad de oever van de gekanaliseerde Tjonger verlaat, werd de weg vervolgd over de kade van de Tjonger. Daarna bereikten we vlot het eerste gebied met een oude meander van de Tjonger. Hier werden onder andere landkaartje, hooibeestje en bont zandoojie gezien. In de meander van de Tjonger kon onder andere bloeiende waterviolier

worden bewonderd. Op de bloeiende pinksterbloemen in de graslanden langs de meanders werd het pinksterbloemlangsprietje (*Cauchus rufimitrella*) gezien. Ook werd hier de bruine vuurvlieder gezien. Hierna werd de Tjonger nog een stukje verder gevolgd waarna op een gegeven moment werd besloten om de terugweg te aanvaarden. Rond 17 uur waren we weer terug bij de parkeerplek bij de sluis. Hoewel de weersverwachtingen voor de avondexcursie niet erg hoopvol waren, besloot een negental deelnemers de hoop niet op te geven. Daarom werd voor de warme hap een snackbar in Oldeberkoop opgezocht. Het gezamenlijk patat eten is een niet meer weg te denken onderdeel van de excursies. Wat vlinderwaarnemingen betreft is het bij elke excursie weer afwachten of het mee- of tegenvalt, maar het bezoek aan de snackbar is steevast een hoogtepunt. Bij de snackbar aangekomen werd het terras verplaatst naar de overkant van de straat aan het water, zodat we lekker in de zon zaten. In het water konden we aanschouwen hoe een futenpaar elkaar afwisselde op het nest. Het duurde lang voor het eten op tafel kwam maar dat mocht de pret niet drukken. De spare ribs waren erg populair. Toen het eten eenmaal geserveerd was, hebben we vervolgens lekker gesmikkeld. Om het geheel af te maken werd een ijsje besteld.

Nadat de magen waren gevuld was de keuze om de locatie van de avondexcursie te gaan verkennen of een mannelijke striptease in de naast de snackbar gelegen horecagelegenheid te bezoeken. Maar unaniem werd besloten om de eerste mogelijkheid te kiezen. Dus met de auto werd de locatie grenzend aan de Tjonger opgezocht. Dit gebied bestond uit een oude meander van de Tjonger omgeven door grasland en bosjes. Het was een mooi gebiedje waar we een even hebben rondgestruind. Aan de overkant van de Tjonger hoorden we de wielewaal zingen. Behalve een paar reeën hebben we ook nog een aantal vlinders waargenomen, zie tabel 1. Verder was er in het bos een dassenburcht met een heel lang zandspoor bij een van de ingangen van de burcht. In het grasland groeide plaatselijk veel smalle weegbree. Daar hebben we tientallen exemplaren van *Aspilapteryx tringipennella* gezien, een soort die mineert op weegbree. Deze soort wordt niet zo vaak waargenomen en de meeste waarnemingen zijn gedaan langs de kust. Al snel werd duidelijk dat het voor het opzetten van de lamp te koud was om een redelijke vangst te verwachten. Daarom hebben we afgezien van het opstellen van de lampen en de auto weer op te zoeken en naar huis te gaan. Op de terugweg naar de auto werd nog een nestje van de tuinfluiter gevonden met 5 eieren. Voor de voetballiefhebbers was er nog een alternatief, die konden bij thuiskomst nog het restant van de Champions League finale tussen Internazionale en Bayern München bekijken.

Tabel 1: Soortenlijst Tjongervallei

Dagvlinders	
<i>Gonepteryx rhamni</i>	Citroenvlinder
<i>Anthocharis cardamines</i>	Oranjetipje
<i>Pieris brassicae</i>	Groot koolwitje
<i>Pieris napi</i>	Klein geaderd witje
<i>Lycaena phlaeas</i>	Kleine vuurvlinder
<i>Lycaena tityrus</i>	Bruine vuurvlinder
<i>Pararge aegeria</i>	Bont zandoogje
<i>Coenonympha pamphilus</i>	Hooi beestje
<i>Vanessa atalanta</i>	Atalanta
<i>Inachis io</i>	Dagpauwoog
<i>Aglais urticae</i>	Kleine vos
<i>Araschnia levana</i>	Landkaartje
Macro's	
<i>Opisthograptis luteolata</i>	Hagedoornvlinder
<i>Lythria cruentaria</i>	Zuringspanner
<i>Xanthorhoe designata</i>	Koolbandspanner
<i>Xanthorhoe spadicearia</i>	Bruine vierbandspanner
<i>Xanthorhoe ferrugata</i>	Vierbandspanner
<i>Xanthorhoe montanata</i>	geogde bandspanner
<i>Autographa gamma</i>	Gamma-uil
<i>Deltote deceptor</i>	Bonte marmeruil
<i>Panemeria tenebrata</i>	Dwerghuismoeder
Micro's	
<i>Adela reaumur</i>	Blinkend langsprietje
<i>Cauchas rufimitrella</i>	Pinksterbloemlangsprietje
<i>Incurvaria mascula</i>	Donker kamsprietbladsnijdertje
<i>Psyche casta</i>	Gewone zakdrager
<i>Caloptilia alchimiella</i>	Gewoon eikenbladkegelmotje
<i>Phyllonorycter quercifoliella</i>	Langstreep eikenvouwmijnmotje
<i>Aspilapteryx tringipennella</i>	Weegbreegratie

<i>Yponomeuta evonymella</i>	Vogelkersstippelmotje
<i>Yponomeuta padella</i>	Groot meidoornstippelmotje
<i>Argyresthia conjugella</i>	Gewoon lijsterbestreuzeltje
<i>Glyphipterix simpliciella</i>	Kropaarvleugelwippertje
<i>Elachista maculicerusella</i>	Wit rietmineerdertje
<i>Eulia ministrana</i>	Gevlamde bladroller
<i>Argyroploce lacunana</i>	Onkruidbladroller
<i>Anthophila fabriciana</i>	Kleine brandnetelot
<i>Chrysoteuchia culmella</i>	Kleine bruine zwenkgrasmot
<i>Pyrausta aurata</i>	Muntvlindertje

Verslag excursie ‘Groote Veen en Kraaiheidepollen’ in het Drents-Friese Wold bij Appelscha op zaterdag 12 juni 2010 Gerard Bergsma

Op de parkeerplaats van het Bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer te Appelscha (Terwisscha) hebben zich 9 deelnemers (waaronder Kees en Stella Boele) verzameld. Alhoewel het een zonnige dag is, valt de opkomst nogal tegen. We rijden met de auto's naar de parkeerplaats in het bos vlakbij het 'Groote Veen'. Daar lopen we via een lang pad naar de ringweg rond het 'Groote Veen'. Dit redelijk omvangrijke gebied bestaat uit ruig oneffen terrein met hoogtes en laagtes, droge en natte stukken met struik- en dopheide. In het midden bevindt zich een vrij groot meer, die vanaf de ringweg niet of nauwelijks is te zien. Op de ringweg aan de noordoostkant zien we meteen een aantal vlindersoorten, zoals de Melkwitte zomervlinder (*Jodis lactearia*), het Klein koolwitje (*Pieris rapae*), een vrouwtje Roodbandbeer (*Diacrisia sannio*), de Zilverstreep (*Deltote bankiana*), de Bonte bandspanner (*Epirrhoe tristata*), een Bont zandoogje (*Pararge aegeria*), de Sint-jacobsvlinder (*Tyria jacobaeae*), een vrouwtje Citroenvlinder (*Gonepteryx rhamni*), een Kleine vuurvlinder (*Lycaena phlaeas*), drie Bruine vuurvlinders (*Lycaena tityrus*), een Groot dikkopje (*Ochlodes sylvanus*) plus rupsen van de Donsvlinder (*Euproctis similis*), en de Nachtpauwoog (*Saturnia pavonia*). We lopen het terrein een stuk in tot bij het meer. Aan de rand ervan is het uitkijken geblazen, want het is er erg drassig en glad en overal zitten diepe gaten met water waar je zo in kunt zakken. Her en der aan de oever van het meer groeit en bloeit het vleesetende plantje zonnedauw. Bij de noordwestkant van het gebied aangekomen zien we ineens enkele rupsen van de Nonvlinder (*Lymantria monacha*) op de stam van een boom naast het pad. Het zijn prachtige fotogenieke

rupsen met bosjes haar aan de zijkant van het lijf en gevarieerd in kleur en tekening. Verderop zien we een drietal Groentjes (*Callophrys rubi*) en een Dagnauwoog (*Aglais io*). Aan het eind van de leuke wandeling rond het ‘Groote Veen’ lopen we via het toegangspad terug naar de auto’s en zien daar nog een Heidewortelboorder (*Phymatopus hecta*). We nemen afscheid van vier deelnemers en rijden vervolgens naar het vennetje aan de N381 van Emmen naar Drachten. Hier struinen we ruim een uur rond op zoek naar het Veenhooibeestje (*Coenonympha tullia*) die hier wel eens zou kunnen zitten. In de nabije omgeving was deze zeldzaam geworden dagvlinder al twee keer in voorgaande jaren gezien en steeds maar één exemplaar. Helaas kwamen we hem niet tegen. Wél een aantal macro- en micronachtvlinders. Na afscheid te hebben genomen van Kees en Stella Boele zijn we met z’n drieën (Gerrit Tuinstra, Reinie Piersma en ondergetekende) naar een cafetaria in Appelscha gereden, alwaar we ons de patat goed hebben laten smaken. Het is inmiddels behoorlijk fris geworden en het weer is nog zonnig zo rond 18.00 uur, maar er zijn ook donkere wolken in aantocht. Snel rijden we naar de Bongerd en parkeren daar onze auto’s. Hiervandaan komen we rap in het gebied van de ‘Kraaiheidepollen’, een leuk langgerekt terrein met hoogtes en laagtes, stukken zand met struik- en kraaiheide en zelfs enkele jeneverbesstruiken; alles omgeven door bos. Overal vinden we lage kamperfoeliestruikjes met grote aantallen rupsen van de Glasvleugelpijlstaart (*Hemaris fuciformis*); een ware explosie en nog nooit van mijn leven heb ik zoveel rupsen van deze prachtige dagactieve vlinder bij elkaar gezien. Ik heb een rups meegenomen, die zich enkele weken later heeft verpopt. We gaan op zoek naar de kleine motjes en slaan driftig met onze netten heen en weer langs struiken en bomen. Op deze wijze verzamelen we een aardige hoeveelheid micro’s, maar ook enkele macronachtvlinders, waaronder de Dennenspanner (*Bupalus piniaria*) en de Rode dennenspanner (*Hylaea fasciaria*). Hierna krijgen we al een eerste regenbuitje over ons heen en we haasten ons richting onze auto’s. Op de Bongerd aangekomen lopen we nog even langs een aantal dennenbomen, die een variatie aan soorten blijken te zijn. Vermoedelijk heeft hier vroeger een arboretum gelegen, want dit kan geen toeval zijn. We zien een viertal Heidewortelboorders (*Phymatopus hecta*) en Gerrit vangt nog een zeldzame Geogde langsprietmot (*Nemophora ochsenheimerella*) en dat maakt zijn dag al weer goed. Lichten heeft geen zin meer gezien het slechter wordende weer voor de avond en de nacht. We stoppen ermee en gaan naar huis.

Deelnemers: Leo Bot, Gerrit Tuinstra, Henk Hunneman, Siep en Jannie Sinnema. De buienradar belooft neerslag en die krijgen we ook. Het einde van de bui komt niet zo snel als we dachten. Siep parkeert de auto en we wachten op de rest van het gezelschap en liefst droog weer. Als Henk en Gerrit zijn gearriveerd gaan we op pad. Het regent dan al haast niet meer.

Het gezelschap is niet groot maar al behoorlijk ingewerkt. We werken de nodige boom- en struiksoorten af. Bij sommige ben je gauw klaar. Plataan? Phyllonorycter platani. Klaar. Net als Cameraria ohridella op de paardenkastanje. Bij de eik raak je niet zo gauw uitgekeken.

Op de elzen vinden we al vrij snel vijf vrij gewone soorten, maar bij de meidoorn valt op dat een paar van de gewoonste soorten ontbreken: Stigmella perpygmaeella en Stigmella hybnerella. Daar staat tegenover dat we Bucculatrix bechsteinella wél vinden. Deze soort hebben ik lang gemist, maar hij lijkt weer wat terug te komen.

Nu zijn de mijntjes ook wel zó klein dat je ze gemakkelijk over het hoofd ziet, maar over het hoofd zien een is op een bladmijnenexcursie niet de bedoeling.

Op de eik komen we Tischeria dodonaea tegen. Ook dat is een soort die leek te verdwijnen, maar die nu weer wat vaker wordt gevonden. Hetzelfde geldt voor Ectoedemia occultella op de berk

Een leuke vondst is de mijn van Stimella floslactella op de hazelaar. Geregeld vind je van die twijfelgevallen, maar deze was wel duidelijk, met een dikkere en wat onregelmatige poeplijn.

Aan de rand van het open veld staat een rijtje ratelpopulieren vol op de krachtige wind, wat het zoeken niet makkelijk maakt. We vinden geen enkele mijn, maar dat hoeft niet aan de wind te liggen. Misschien zit er gewoon niets op deze bomen.

Bovendien, van de bladeren die er nog aan zitten zijn er veel ook al behoorlijk afgetakeld.

We zoeken gauw wat meer beschutting op, wat weer wat nieuwe waardplanten en bijbehorende mijnen oplevert. De linde levert vlot twee soorten op en de noordse esdoorn komt over de brug met Phyllonorycter platanoidella.

In totaal hebben we 56 soorten op naam gebracht. Niet slecht.

We zij al op de terugweg, als we aan de rand van Oenkerk Tymo Muus tegenkomen, die wat later was gekomen en op eigen houtje een flinke slinger door de omgeving had gemaakt. Dat leverde hem 69 gedetermineerde soorten op. Na uitwisseling van ervaringen vervolgt eenieder zijn weg.

Helaas heb ik een plastic zak met bladeren in mijn rugzak vergeten. Tegen de tijd dat ik er weer aan dacht bleek het geheel nogal klef te zijn geworden. Hierdoor zijn o.a. wat eikensoorten verloren gegaan en enkele mijnen op het krentenboompje. Er zijn erger dingen. Voor wie hiermee niet kan leven: Molenend ligt er nog en straks

komen de blaadjes weer aan bomen en struiken. En dan komen ook de mijnen weer.

Overzicht van de waargenomen soorten:

190-585 Molenend

Els: *Phyllonorycter rajella*; *Phyl. stettinensis*; *Phyl. kleemannella*; *Heliozela resplendella*; *Stigmella glutinosae*.

Meidoorn: *Phyllonorycter oxyacanthae*; *Parornix anglicella*; *Stigmella nylandriella*; *Stigmella oxyacanthella*; *Bucculatrix bechsteinella*.

Kastanje: *Cameraria ohridella*.

Linde: *Bucculatrix thoracella*; *Stigmella tiliae*.

Plataan: *Phyllonorycter platani*.

Hazelaar: *Phyllonorycter coryli*; *Phyl. nicellii*; *Stigmella microtheriella*; *Stig floslactella*; *Parornix devoniella*.

Beuk: *Phyllonorycter maestingella*; *Stigmella tityrella*; *Parornix fagivora*.

Noordse esdoorn: *Phyllonorycter platanoidella*

Esdoorn: *Phyllonorycter geniculella*; *Stigmella speciosa*; *Caloptilia rufipennella* (ex pupa 16 X 2010).

Spaanse Aak: *Phyllonorycter acerifoliella*

Liguster: *Caloptilia syringella*

Wilg: *Phyllocnistis saligna*; *Phyllonorycter salicicolella* ; *Stigmella obliquella*.

Sleedoorn: *Stigmella plagicolella*; *Phyllonorycter spinicolella*; *Parornix.torquillella*.

Lijsterbes: *Phyllonorycter sorbi*; *Lyonetia clerkella*.

Vuilboom: *Bucculatrix frangutella*.

Roos: *Stigmella anomalella*.

Braam: *Stigmella splendidissimella*; *Coptotriche marginea*.

Eik: *Tischeria ekebladella*; *Tischeria dodonae*; *Stigmella basiguttella*; *Stigmella roborella*; *Phyllonorycter quercifoliella*; *Ectoedemia albifasciella*; *Ect. subbimaculella*; *Bucculatrix ulmella*.

Iep: *Stigmella lemniscella*.

Vuurdoorn: *Phyllonorycter leucographella*.

Amerikaanse Vogelkers: *Lyonetia clerkella*.

Hertshooi: *Ectoedemia septembrella*.

Berk: *Parornix betulae*; *Ectoedemia occultella*; *Phyllonorycter ulmifoliella* (pop in cocon).

Hop: *Cosmopterix zieglerella*.

189-585 Oenkerk

Braam : *Coptotriche marginea*.

Els: *Phyllonorycter kleemannella*; *Stigmella glutinosae*.

Nationale Nachtvlinder Nacht 9 juli 2010 Siep Sinnema

Op vrijdagavond 9 juli 2010 vond de landelijke nationale nachtvlindernacht plaats. Eerst wat landelijke resultaten (bron: De Vlinderstichting op internet)

- Aantal deelnemers: ongeveer 2000
- Aantal waarnemingen: 7331
- Totaal aantal waargenomen vlinders: 26.986
- Aantal soorten macronachtvlinders: 409
- Aantal soorten micronachtvlinders: 264

Landelijk werden de volgende soorten het meest gezien:

- huismoeder (*Noctua pronuba*): 1815 exemplaren
- donkere marmeruil (*Deltote pygarga*): 899 exemplaren
- hyena (*Cosmia trapezina*): 620 exemplaren
- sint-jacobsvlinder (*Tyria jacobaeae*): 568 exemplaren
- grijze stipspanner (*Idaea aversata*): 442 exemplaren
- gerande spanner (*Lomaspilis marginata*): 428 exemplaren
- graswortelvlinder (*Apamea monoglypha*): 418 exemplaren
- houtspaander (*Axylia putris*): 377 exemplaren
- groot avondrood (*Deilephila elpenor*): 358 exemplaren
- vuursteenvlinder (*Habrosyne pyritoides*): 355 exemplaren

De Kruidhof in Buitenpost was één van de vele locaties in Nederland, waar aandacht werd geschonken aan de Nationale Nachtvlinder Nacht. Om negen uur gaven Siep en Jannie Sinnema een presentatie over nachtvlinders; met behulp van een powerpoint-presentatie werd het verschil duidelijk gemaakt tussen dag- en nachtvlinders en werd een overzicht gegeven van de verschillende families bij de nachtvlinders. Deze presentatie werd door zo'n 30 mensen bezocht, waarbij ook de jeugd goed vertegenwoordigd was. Vanaf half elf werd een 400 Watt kwiklamp bij een wit laken geplaatst en al snel werden de eerste nachtvlinders op het laken waargenomen. Maar de lamp trok ook publiek aan: rond 23 uur waren zo'n 60 mensen op het gebeuren afgekomen. Omdat het een uitstekende avond was voor nachtvlinders (de temperatuur bleef rond de 20 graden Celsius) werden veel verschillende soorten waargenomen. Maar liefst 96 verschillende soorten macronachtvlinders werden in de Kruidhof waargenomen. Daarnaast zaten ook nog tientallen soorten micro-nachtvlinders op het laken. In de tabel hieronder zijn de soorten macronachtvlinders gerangschikt naar familie en is ook het aantal individuen per soort aangegeven.

Opvallend was het grote aantal *Noctua pronuba* (Huismoeder) dat op het licht afkwam: een voorzichtige schatting kwam uit op 1000 exemplaren, maar het waren er waarschijnlijk meer. Een bloeiende lindeboom op de Kruidhof trok trouwens

ook honderden Huismoeders aan, waardoor het lokken van nachtvlinders met stroop weinig succes had.

Een opvallende soort was de *Bena bicolorana* (Grote groenuil), die met 4 exemplaren op het doek kwam zitten. Deze prachtige groene vlinder met twee witte strepen is beslist geen gewone soort en wordt in Friesland niet veel waargenomen. Ook aardig was de waarneming van de *Hadena compta* (Witband-silene-uil), een vlinder die als waardplant anjerssoorten en duizendschoon heeft. Deze vlinder wordt in Friesland weinig waargenomen. Een andere soort van de anjers, namelijk *Hadena bricruris* (Gewone silene-uil) was ook vertegenwoordigd; deze soort is vrij algemeen in Friesland.

Voor het publiek was het leuk dat ook twee Pijlstaartsoorten langs kwamen. Maar liefst 7 exemplaren van *Deilephila elpenor* (Groot Avondrood) en 3 exemplaren van een van de grootste nachtvlinders van Nederland, namelijk *Sphinx ligustri* (Ligusterpijlstaart). Ook 7 exemplaren waren er te bewonderen van een prachtige grote gele spanner, namelijk *Ourapterix sambucaria* (de Vliervlinder).

Begin juli bleek een goed moment voor de Nationale nachtvlinder Nacht. Een nadeel is, dat het pas laat donker wordt. Maar gezien de grote belangstelling van vlinders en publiek was dit geen enkel bezwaar en kunnen we terugkijken op een geslaagde avond.

Ook op andere plaatsen in Friesland waren excursiepunten, namelijk in St.Nicolaasga (Andy Saunders) en Bakkeveen (H. en A. Hoornveld) .

Hieronder staat de tabel met waargenomen macro-nachtvlinders in Buitenpost (B´post), Bakkeveen (B´veen) en St.Nicolaasga (St.N.) :

Overzicht van waargenomen soorten.

		B´Post	B´veen	St.N
Familie: Wortelboorders				
Hepalus humuli	Hopwortelboorder	1		
Familie: Houtboorders				
Cossus cossus	Wilgenhoutrups	1		
Zeuzera pyrina	Gestippelde houtvlinder	6		4
Familie: Pijlstaarten				
Deilephila elpenor	Groot avondrood	7		3
Sphinx ligustri	Ligusterpijlstaart	3		
Sphinx pinastri	Dennenpijlstaart			3
Familie: Eenstaartjes				
Drepana falcataria	Berkeneenstaart			1
Habrosyne pyritoides	Vuursteenvlinder	5	3	2
Ochropacha duplaris	Twestip-orvlinder	1		2
Tethea ocularis	Peppel-orvlinder	1		
		B´Post	B´veen	St.N

Tethea or	Orvlinder	1		4
Thyatira batis	Braamvlinder	3	1	
Familie: Spanners				
Alcis repandata	Variabele spikkelspanner	3	1	
Biston betularia	Peper- en zoutvlinder	3		1
Cabera exanthemata	Bruine grijsbandspanner	1		2
Cabera pusaria	Witte grijsbandspanner	2	2	3
Calospilos sylvata	Porseleinvlinder	3		
Chloroclystis v-ata	v-dwergspanner	3		
Cidaria fulvata	Oranje bruinbandspanner	2		
Cosmorhoe ocellata	Blauwbandspanner	2		
Deileptenia ribeata	Satijnen spikkelspanner			5
Ectropis crepuscularia	Gewone spikkelspanner		3	5
Epirrhoe alternata	Gewone bandspanner	1	2	
Eulithis populata	Gewone agaatspanner		1	
Eulithis pyraliata	Gele agaatspanner	1		2
Eupithecia tenuiata	Wilgendwergspanner			1
Geometra papilionaria	Zomervlinder			1
Gymnoscelis rufifasciata	Zwartkamdwergspanner	2		3
Hemithea aestivaria	Kleine zomervlinder	10	2	3
Hydrelia flammeolaria	Geel spannertje	2		2
Hydriomena impluviata	Groenbandspanner	1		
Hypomecis punctinalis	Ringspikkelspanner			4
Idaea aversata	Grijze stipspanner	2	2	5
Idaea biselata	Schildstipspanner	2		
Idaea dimidiata	Vlekstipspanner	1		1
Idaea seriata	Paardenbloemspanner			1
Jodis lactearia	Melkwtite zomervlinder			1
Lomaspilis marginata	Gerande spanner	2		1
Lomographa temerata	Witte schaduwspanner	2		2
Macaria alternata	Donker klaverblaadje	1		1
Macaria liturata	Gerimpelde spanner			3
Macaria wauaria	Zwarte w-vlinder		1	
Opistograptis luteolata	Hagedoornvlinder	1		
Ourapterix sambucaria	Vliervlinder	7		3
Peribatodes rhomboidaria	Taxusspikkelspanner	2		
Peribatodes secundaria	Geveerde spikkelspanner			5
Perizoma alchemillata	Hennepnetelspanner			2
Philereme vetulata	Sporkehoutspanner	2		
		B'Post	B'veen	St.N
Plagodis dolabraria	Lindeknotsvlinder	2		

Rhinoprora rectangulata	Groene dwergspanner	3		1
Selenia dentaria	Herculesje		1	
Thera obeliscata	Naaldboomspanner			2
Timandra comae	Lieveling			1
Xanthorhoe fluctuata	Zwartbandspanner	1		
Familie: Tandvlinders				
Furcula bicuspis	Berkenhermelijnvlinder	1		
Gluphisia crenata	Populierentandvlinder	3		1
Notodonta dromedarius	Dromedaris	2		1
Notodonta tritophus	Wilgentandvlinder	1		
Notodonta ziczac	Kameeltje	2		
Phalera bucephala	Wapendrager	3		
Pheosia gnoma	Berkenbrandvlerkvinder		1	
Pterostoma palpina	Snuitvlinder	1		
Ptilodon capucina	Kroonvogeltje	1		
Stauropus fagi	Eekhoorn	1		2
Familie: Uilen				
Acronicta aceris	Bont schaapje	3		1
Acronicta leorina	Schaapje	1		
Acronicta megacephala	Schilddrager	4		
Acronicta psi/tridens	Psi-uil/ Drietand	1		
Agrotis clavis	Geogde worteluil			2
Agrotis exclamationis	Gewone worteluil	15		2
Agrotis segetum	Gewone velduil			1
Apamea crenata	Variabele grasuil	2		
Apamea monoglypha	Graswortelvlinder	5	1	2
Apamea ophiogramma	Moeras-grasuil	5		
Apamea scolopacina	Bosgrasuil	1		1
Arenostola phragmitidis	Egale rietboorder	1		2
Autographa gamma	Gamma-uil	2		
Autographa jota	Jota-uil	1		
Axylia putris	Houtspaander	20		2
Charanyca ferruginea	Randvlekuil			2
Coenobia rufa	Russenuil	1		
Cosmia pyralina	Maanuiltje	1		
Cosmia trapezina	Hyena	2	4	5
Cryphia domestica	Lichte korstmosuil	1		
Cucullia umbratica	Grauwe monnik	1		
		B'Post	B'veen	St.N
Diachrysia chrysis	Koperuil	2		
Diarsia brunnea	Bruine breedvleugeluil			3

<i>Diarsia mendica</i>	Var. breedvleugeluil			5
<i>Dypterygia scabriuscula</i>	Vogelwiekje			1
<i>Euplexia lucipara</i>	Levervlek	5		
<i>Hadena bicurris</i>	Gewone silene-uil	1		
<i>Hadena compta</i>	Witband-silene-uil	1		
<i>Herminia grisealis</i>	Boogsnuituil	1		1
<i>Herminia tarsicrinalis</i>	Schaduwsnuituil			2
<i>Hoplodrina octogenaria</i>	Gewone stofuil	15		3
<i>Ipimorpha subtusa</i>	Tweekl. heremietuil	1		
<i>Lacanobia oleracea</i>	Groente-uil	1		1
<i>Macrochilio cribrumalis</i>	Stippelsnuituil			1
<i>Melanchra persicariae</i>	Perzikkruiduil	3		1
<i>Mesoligia furuncula</i>	Zandhalmuiltje	2		
<i>Moma alpium</i>	Gevlekte groenuil	1		1
<i>Mythimna ferrago</i>	Gekraagde grasuil	10		1
<i>Mythimna impura</i>	Stompvleugelgrasuil	4		
<i>Naenia typica</i>	Splinterstreep		1	
<i>Noctua pronuba</i>	Huismoeder	1000	4	10
<i>Ochroleura plecta</i>	Haarbos	10		
<i>Oligia fasciuncula</i>	Oranjegeel Halmuiltje		1	
<i>Oligia latruncula</i>	Donker halmuiltje	4	1	
<i>Oligia strigilis</i>	Gelobd halmuiltje	1		
<i>Parascotia fuliginaria</i>	Paddenstoeluil			1
<i>Parastichtis ypsilon</i>	Wilgenschorsvlinder	1		
<i>Protodeltote pygarga</i>	Donkere marmereuil	20	2	30
<i>Rivula sericealis</i>	Stro-uiltje			1
<i>Scoliopterix libatrix</i>	Roesje	1	3	
<i>Trachea atriplicis</i>	Meldevlinder	2	1	1
<i>Xestia c-nigrum</i>	Zwarte c-uil			1
<i>Xestia triangulum</i>	Driehoekuil	4		1
<i>Zansioignata tarsipennalis</i>	Lijnsnuituil	3	13	2
Familie: Donsvlinders				
<i>Euproctis chryorrhoea</i>	Bastaardsatijnvlinder	1		
<i>Euproctis similis</i>	Donsvlinder			1
<i>Leucoma salicis</i>	Satijnvlinder	2		
Familie: Visstaartjes				
<i>Bena bicolorana</i>	Grote groenuil	4		
		B'Post	B'veen	St.N
<i>Earias clorana</i>	Kleine groenuil	1		
<i>Pseudoips prasinana</i>	Zilveren groenuil	1		
Familie: Beervlinders				

Atolmis rubricollis	Zwart beertje	4	1	3
Eilema depressa	Naaldboombeertje			7
Miltochrista miniata	Rozenblaadje	1	3	3
Pelosia muscerda	Muisbeertje			1
Spilosoma lubricipeda	Witte tijger	2	2	1
Spilosoma lutea	Gele tijger	1		

Verslag determinatiedag 15 januari 2011 Jannie Sinnema

's Morgens na de koffie werd Joop Kuchlein direct hard aan het werk gezet door Philip Zeinstra, die enkele bakken met microvlinders uit de Stellingwerven had meegenomen. Andy Saunders had weer een psi/tridens-uil bij zich, die onder het binoculair op genitaal werd gecontroleerd. Zijn microvlinders werden door Leo Bot eerst zoveel mogelijk van naam voorzien. Vervolgens werden de microvlinders van Siep en Jannie Sinnema bekeken. Gerrit Tuinstra had ook enkele bakken met microvlinders meegenomen, maar had de meeste vlinders zelf al op naam gebracht en liet hier nu zijn determinaties controleren.

Abel en Francisca Jagersma hadden enkele foto's mee en ook Gerrit toonde enkele foto's van Henk Smit uit Lauwersoog, die via laptop en beamer op een muur werden geprojecteerd. Bij de discussie over de determinatie van de vlinders op deze foto's was het prettig dat er meer leden van de vlinderwerkgroep aanwezig waren. De jaarlijkse determinatiedag in Hemrik biedt niet alleen de gelegenheid om moeilijk te herkennen vlinders op naam te brengen, maar ook om gezellig met elkaar te praten over bijvoorbeeld ervaringen in verschillende natuurgebieden of met diverse reizen en vlinderboeken te bekijken.

Aan het eind van de middag bleek dat de vlinderbakken van Gerrit en Philip nog niet klaar waren. Joop nam de rest mee naar huis en ook Leo nam enkele microvlinders mee om thuis het genitaal nog te controleren. Deze determinatiedag was deze keer vooral een microdag en zeer geslaagd met in totaal 13 deelnemers.

In 2010 ben ik regelmatig op zoek geweest naar kleine vlinders of microlepidoptera. Het bleek achteraf een goed seizoen te zijn geweest voor de kleintjes, gezien het aantal waargenomen bijzonderheden en nieuwe Friese soorten. In dit artikel zal ik op beknopte wijze een aantal soorten beschrijven.

Whittleia retiella

Vanaf de volgende soort gaat het om de “echte” kleine vlinders, want *W. retiella* valt door de kunstmatige verdeling in micro’s en macro’s een beetje tussen wal en schip. Sommige vlinderaars vatten de familie Psychidae (zakdragers; waartoe *W. retiella* behoort) onder de micro’s, terwijl ze door anderen juist als macro’s worden beschouwd. Vanwege het formaat zou *W. retiella* zeker onder de micro’s moeten vallen, want het is een erg klein vlindertje, met een spanwijdte van hooguit een centimeter. Wel een schitterend vlindertje, met een witte grondkleur en een bruinige, enigszins geblokte tekening. Op 26 april 2005 vingen Siep en Jannie Sinnema een exemplaar in het Wijnjeterper Schar. Op 14 mei van het afgelopen seizoen ving ik een exemplaar in hetzelfde gebied, waar de soort blijkbaar een populatie heeft. Landelijk wordt *W. retiella* maar weinig waargenomen.

Ectoedemia decentella

Tot de familie Nepticulidae behoren een aantal geslachten: Stigmella, Trifurcula, Bohemania en Ectoedemia. Het zijn zeer kleine vlinders, soms met een spanwijdte van rond de vijf millimeter (!). Dat moet ook wel, want de rupsen van deze soorten zijn mineerders. De meeste soorten mineren in bladeren, maar er zijn ook een aantal die in zaden mineren. Dit laatste geldt ook voor *E. decentella*, waarvan de rupsen in de zaden (vleugeltjes) van gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) (Heath, 1983) mineren. Over het algemeen zijn de soorten uit deze familie behoorlijk lastig van elkaar te onderscheiden, zeker als het gaat om de imago’s. Dit geldt niet voor *E. decentella*, die juist vrij gemakkelijk te onderscheiden is van de andere soorten door o.a. z’n zwart-witte tekening. Op 27 juni ving ik een exemplaar van deze soort nabij Appelscha, op een plek waar een aantal esdoorns in een bosrand staan. De enige Friese waarneming die tot dusver bekend was, komt ook uit de omgeving van Appelscha. *E. decentella* wordt maar weinig gezien in Nederland, maar dat zal o.a. komen door het formaat van de vlinder.

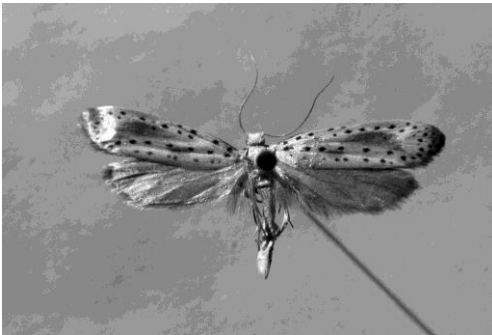
Nemophora oxsenheimerella

Een soort die vooral op de Veluwe waargenomen wordt is de langsprietmot *N. oxsenheimerella*. Een prachtig getekend en fraai gekleurd vlindertje, waarvan de mannetjes – net als bij de meeste andere soorten uit deze familie – erg lange sprieten hebben. De vlinder lijkt wel iets op de algemene *N. degeerella*, maar is

kleiner. In Friesland is *N. oxsenheimerella* op een beperkt aantal plekken gezien, in hoofdzaak op de eilanden. De vlinder is gebonden aan spar (*Abies*). Op 3 juni werd een exemplaar gevangen te Oranjewoud en op 12 juni een exemplaar nabij Appelscha, tijdens de excursie van onze werkgroep. Beide exemplaren werden opgejaagd uit een bosrand met o.a. sparren.

Ypsolopha irrorella – nieuw voor Friesland

De groep van de stippel- of spinselmotten (familie Yponomeutidae) is bij de meeste mensen wel bekend, wat te maken heeft met het massaal kaal vreten van de voedselplant en het vervaardigen van spinsels. Soms zo massaal dat struiken soms in het geheel worden “ingepakt” door de rupsen. Er zijn verschillende soorten stippelmotten. Een soort die nog niet eerder in Friesland waargenomen was is *Yponomeuta irrorella*, een soort die goed herkenbaar is door het formaat (een van de grotere soorten) en de grote donkergrijze vlekken op de voorvleugels. De voedselplant van de vrij zeldzame, vooral in Oost-Nederland waargenomen *Y. irrorella* is kardinaalsmuts (*Euonymus europaeus*) (Maitland Emmet, 1996). Op 7 juli ving ik een aantal exemplaren op licht nabij Appelscha. Slechts twee dagen later werd een exemplaar door Siep en Jannie Sinnema op licht gevangen, tijdens de Nationale NachtvlinderNacht, in Buitenpost. Blijkbaar is de soort z'n areaal aan het uitbreiden.



Ypsolopha irrorella
Buitenpost, 09-07-2010
Foto: Siep Sinnema

Argyresthia abdominalis, *A. dilectella* & *A. arceuthina*

Naast de “echte” stippel- of spinselmotten, zijn er verschillende andere soorten binnen de familie Yponomeutidae. Bijvoorbeeld de 28 in Nederland waargenomen soorten van het genus *Argyresthia*, die met een spanwijdte van zo’n 7 tot 14 millimeter veel kleiner zijn. Verschillende *Argyresthia*-soorten zijn afhankelijk van het voorkomen van diverse soorten loofbomen en –struiken, terwijl andere soorten juist op naaldbomen leven. Van deze laatste groep zijn er zes soorten die gespecialiseerd zijn op jeneverbes (*Juniperus communis*). Het verspreidingsgebied van deze soorten binnen Nederland ligt dan ook in hoofdzaak op de Veluwe en in Drenthe en verspreid liggende andere gebieden in het oosten van het land, waar

veel jeneverbes voorkomt. In Friesland komt jeneverbes slechts op een zeer beperkt aantal plaatsen voor, waaronder nabij Appelscha. Het gebied werd dit jaar een aantal keer bezocht, soms met licht, maar vooral ook in de avonduren. Daarbij werden de jeneverbes-struiken afgezocht op het voorkomen van in het bijzonder de *Argyresthia*-soorten. Daarbij werden drie soorten waargenomen: *A. abdominalis*, *A. dilectella* en *A. arceuthina*. Vooral van deze laatste soort werden vele exemplaren waargenomen, bijvoorbeeld op 1 juni toen tientallen exemplaren werden gezien. Op 25 juni werden van *A. abdominalis* en *A. dilectella* minder, maar toch ook verschillende exemplaren gezien.

Coleophora clypeiferella – nieuw voor Friesland

De familie Coleophoridae telt in Nederland zo'n 100 verschillende soorten. Een soort die in Nederland maar mondjesmaat – vooral in het midden en zuiden van Nederland – wordt waargenomen is *C. clypeiferella*. Over het algemeen zijn de *Coleophora*-soorten behoorlijk lastig van elkaar te onderscheiden, maar dit geldt niet voor *C. clypeiferella*. Dit is namelijk de enige soort waarvan het eerste deel van de bovenzijde van het achterlichaam sterk gesclerotiseerd is, in de vorm van een schild, waarbij twee rijen met verticale staafjes zichtbaar zijn. De voedselplant van de rups is melganzevoet (*Chenopodium album*) (Maitland Emmet, 1996).

Mompha jurassicella – nieuw voor Friesland

Op 2 mei 2006 werd het eerste Nederlandse exemplaar van *Mompha jurassicella* gevangen in een lichtval in Kortgene, provincie Zeeland. In de jaren daarna heeft de soort zich snel in Nederland weten uit te breiden.

Ieder jaar vang ik een aantal exemplaren van *Mompha*-soorten in de eigen tuin in Drachten, normaliter *M. subbistrigella* en *M. epilobiella*. Op 6 april 2010 werd er echter een andere soort gevangen, dat later *M. jurassicella* bleek te zijn. Dit zou het tweede Friese exemplaar zijn na de vangst van een exemplaar in Leeuwarden, op 25 maart 2010 door Tymo Muus (Muus, 2010). Echter bij het vergelijken van de in de tuin gevangen vlinder met exemplaren van *M. subbistrigella*, in de eigen collectie, bleek daar een afwijkend exemplaar tussen te zitten – ook een *M. jurassicella*. Dit exemplaar was al op 17 april 2005 gevangen in dezelfde tuin. Uiteindelijk is dit dus het eerste Nederlandse exemplaar van *M. jurassicella*!

Caryocolum blandella – nieuw voor Friesland

Het eerste Friese exemplaar van *C. blandella* (familie Gelechiidae) ving ik al in 2009, op 13 juli, bij Oosterwolde. Ten tijde van de vangst was nog niet duidelijk om welke soort het ging. Toen dat wel duidelijk was en tevens dat de rups van de vlinder leeft op grote muur (*Stellaria holostea*) (Elsner *et al*, 1999) was het al te laat in het seizoen om nog eens naar de vlinder op zoek te gaan. In 2010 lukte dat wel, waarbij opnieuw twee exemplaren werden gevangen op dezelfde plek met (bleek toen) een behoorlijke hoeveelheid grote muur. De plant stond deels onder

een aantal eiken en deels in de rand van een grasland en op een sloottalud. Jonge rupsen mineren in de bladeren, oudere rupsen leven vrij, tussen samengesponnen bladeren of bloeiwijzen (www.bladmineerders.nl). Alle drie exemplaren werden gevangen na de vlinders opgejaagd te hebben uit de onderste takken van de eiken. *C. blandella* wordt in Nederland zeer weinig waargenomen, zeker de afgelopen decennia. Huisman en Koster (1999) schrijven in hun artikel dat de soort in hoofdzaak bekend is uit het midden van het land en van een tweetal vindplaatsen aan de kust. De waarnemingen stammen echter in hoofdzaak uit de 19^e eeuw. Naast de in het artikel gemelde vondst van *C. blandella* in Cotessen (Limburg) schrijven ze dat het tot dan toe laatst bekende exemplaar in 1987 werd gekweekt uit een te Losser (Overijssel) gevonden pop op grootbloemige muur (=grote muur).

Acleris cristana – nieuw voor Friesland

Een nieuwe bladroller (familie Tortricidae) voor Friesland is *Acleris cristana*. Deze zeer variabele soort is doorgaans goed te herkennen aan de zeer forse schubbenborstel op de voorvleugel. Huisman en Koster (1992) laten dit zien in een figuur in hun artikel, waarbij ingegaan wordt op de verschillen met de gelijkende *A. hastiana* en (de zeldzame) *A. scabrana*.

A. cristana is nog niet zo lang bekend uit Nederland. De vlinder werd pas voor het eerst in 1992 gevangen, in het Staelduinse Bos (Zuid-Holland) (Kuchlein, 1993). Het eerste Friese exemplaar werd gevangen door Siep en Jannie Sinnema, in hun tuin, op 7 april 2010. Zelf ving ik een exemplaar op 28 april 2010 nabij Appelscha.



Acleris cristana
Hemrik, 07-04-2010
Foto: Siep Sinnema

Epinotia granitana – nieuw voor Friesland

Een vrij kleine bladroller, met vrij smalle en lange vleugels, die nog niet eerder in Friesland is waargenomen, is *E. granitana*. De voedselplant van de rups is fijnspar (*Picea abies*) (www.microlepidoptera.nl). Ik ving de vlinder maar liefst op drie plaatsen het afgelopen jaar, waarbij alle exemplaren uit sparren werden opgejaagd. Op 3 juni werden meerdere exemplaren gevangen nabij Oranjewoud en op 25 juni

nabij Appelscha. Daarnaast werd de vlinder gevangen op een volkstuintencomplex bij Drachten, waar hier en daar de moestuinten vervangen zijn door siertuinten, waarbij op verschillende plekken coniferen en andere naaldbomen zijn gebruikt voor de afscheiding van de percelen.

Scoparia basistrigalis – nieuw voor Friesland

Op 27 juni werd een *Scoparia* gevangen nabij Appelscha, waarbij niet duidelijk was om welke soort het ging. Onlangs werd het exemplaar gedetermineerd als *Scoparia basistrigalis*, die qua uiterlijk behoorlijk overeenkomt met de zeer algemene *Scoparia ambigualis*. Tot voor kort was de voedselplant van *S. basistrigalis* niet bekend, maar op de website van UK Moths wordt beschreven dat de rups kort geleden voor het eerst gevonden en beschreven is en foerageert op gewoon sterrenmos (*Mnium hornum*). Deze mossoort komt op de zandgronden algemeen voor, in hoofdzaak in bossen (www.verspreidingsatlas.nl). Opvallend is dat het verspreidingsbeeld van de soort op/via de websites kleinevlinders.nl en microlepidoptera.nl nogal verschilt. De eerste site toont een verspreiding van de vlinder vooral in Zuid-Limburg, terwijl op de tweede site ook veel stippen staan in andere delen van Nederland. In Friesland was *S. basistrigalis* nog niet eerder waargenomen.

Ik wil Leo Bot en Joop Kuchlein hartelijk danken voor het controleren en/of determineren van in 2010 gevangen vlinders, waaronder de soorten die in dit artikel genoemd zijn.

Gebruikte literatuur en websites

Elsner, G., Huemer, P., Tokar, Z. ; Die Palpenmotten Mitteleuropas; Bratislava, 1999.

Heath, J.; The Moths and Butterflies of Great Britain and Ireland, volume 1; Harley Books, 1983.

Maitland Emmet, A.; The Moths and Butterflies of Great Britain and Ireland, volume 3; Harley Books, 1996.

Huisman, K.J., Koster, J.C.; Nieuwe en interessante microlepidoptera uit Nederland in het jaar 1992; Entomologische Berichten 55, 1995.

Huisman, K.J., Koster, J.C.; Nieuwe en interessante microlepidoptera uit Nederland in het jaar 1996; Entomologische Berichten 59, 1999.

Kuchlein, J.H.; De Kleine Vlinders; Pudoc Wageningen, 1993.

Muus, T.; Herkenning d.m.v. foto's van de adulten van het *Mompha divisella*-complex in Nederland; Franje jaargang 13 (26); september 2010.

Vuure, J. van; *Mompha jurassicella* nieuw voor Nederland; Entomologische Berichten 67 (3), 2007.

www.kleinevlinders.nl; www.microlepidoptera.nl; www.bladmineerders.nl;
www.ukmoths.co.uk; www.verspreidingsatlas.nl

[Alle websites geraadpleegd in maart 2011]

Vlinderkweek in Dokkum Kees Smit

Hoe het allemaal begon.

Sinds oktober 2006 woon ik met mijn gezin in Dokkum. In 2007 was het project 'soort van de maand'. Elke maand stond een dier centraal. Dat dier kon je doorgeven aan de website van 'soort van de maand'. Toen is mijn passie voor vlinders begonnen. In maart was namelijk de citroenvlinder de soort van de maand. Ik gaf de exemplaren die ik zag door aan de site van 'soort van de maand'. Toen ontdekte ik dat ik ook andere vlindersoorten kon doorgeven via de site die toen nog landkaartje heette. Ik begon de dagvlinders die ik bij mij in de tuin zag door te geven. Op een ochtend zag ik op de buitenmuur bij de achterdeur vlinders zitten. Het waren nachtvlinders. Daar had ik geen verstand van. Maar ik ben gaan zoeken welke soorten het waren. Ik herinner me dat er een zwartbandsanner bij zat. Vanaf dat moment kijk ik bijna elke ochtend op de muur daar. Bij de buitenlamp die 's nachts brandt: de vlinders komen af op het licht daarvan.

Vlinders kweken.

Als je je ogen open hebt gedaan, dan ga je dingen zien. Op een gegeven ogenblik vond ik een rups. Ik probeerde te achterhalen van welke soort vlinder de rups was. Het leek me prachtig om zo'n rups eens op te kweken tot een vlinder. Ik ontdekte dat elke rups zijn eigen voedsel- of waardplant had. Ik begon rupsen die ik vond mee te nemen en op te kweken. Soms vond ik een vlinderpop. Dat was makkelijk: die kon ik gewoon bewaren totdat hij uitkwam. Het kweken van rupsen leverde de mooiste vlinders op. Er gingen ook wel dingen anders. Soms kwam een pop niet uit. Of een rups of pop bleek geïnfecteerd door een sluipvlieg of een sluipwesp. In dit stuk voor Flinterwille vertel ik een aantal dingen die ik heb meegemaakt bij het kweken van vlinders. Ook geef ik een lijst van soorten die ik in kweek heb gehad.

Oranjetipje (*Anthocharis cardamines*).

Al een aantal jaren achter elkaar heb ik eitjes van het oranjetipje die ik opkweek tot vlinder. Ik vind dat voor de kweek een hele mooie vlinder. Het mooiste vind ik als de vlinder uit de pop komt. Meestal zijn dat mannetjes bij mij. Daar krijg ik natuurlijk geen nieuwe eitjes van, maar ze zijn wel erg mooi als ze uitkomen. Ik heb van het oranjetipje wel eens een fotocollage gemaakt van ei tot vlinder. Dat is een mooi gezicht. Over de waardplant: Het oranjetipje legt vaak eitjes op de pinksterbloem. Maar mijn eerste oranjetip-eitjes vond ik op judaspenning. Bij mijn ouders in Drachten. Ik heb meteen ook in mijn tuin planten van de judaspenning gezet, en ook gezaaid. Daar heb ik een aantal jaren eitjes van het oranjetipje op gehad. Inmiddels had ik ook pinksterbloem in mijn tuin gezet. Die zaaide zich uit. Het afgelopen voorjaar (2010) zaten er eitjes van het oranjetipje op de pinksterbloem in mijn tuin.

Verpoppen.

De rupsen van het oranjetipje kweekte ik op in plastic ijsbakjes, of bakjes van de chinees. Op de bakjes had ik plasticfolie gedaan, en daar met een speld gaatjes in geprikt. De eerste rupsen verpoppen aan de wand van het plastic bakje. Dat leek me niet handig voor ze. En vooral voor mij. Ik kweekte de rupsen afzonderlijk op, omdat rupsen van het oranjetipje kannibalistisch zijn. Dan zat ik straks met allemaal zulke bakken in de winteropslag, omdat ze overwinteren als pop. Ik heb toen dunne takjes in het bakje gedaan. Die waren zo lang dat ze aan de ene kant op de grond stonden aan de andere kant tot de bovenkant reikten. Diagonaal omhoog in de lengte van de bak dus. Ik heb een kurkboom in de tuin en die knip ik in de winter flink kort. Daar krijg ik prachtige takken en takjes van. En wat gebeurde er? In de bakken met takjes gingen de rupsen aan het takje hangen om daar aan te verpoppen. Dat was handig. Nu kon ik na het verpoppen gerust meerdere in een grotere bewaarbak zetten. Met een stuk oase op de bodem waar ik de stokjes in prikte. In die bak bewaarde ik de poppen dan de winter over. In de schuur, want ze moesten koud staan had ik geleerd. Verpoppen aan een takje was ook handig voor foto's maken. Nu doe ik het zo: Als ik rupsen van dagvlinders vind, dan zorg ik altijd voor een takje in de kweekbak of kweek(jam)pot. Zo heb ik nu (februari 2011) bijvoorbeeld zes poppen van het landkaartje (*Araschnia levana*) aan twee takjes hangen.

Klein geaderd witje (*Pieris napi*).

Op 3 mei 2009 vond ik in de tuin van mijn ouders in Drachten eitjes van het oranjetipje op judaspenning. Die waren oranje, en her en der per stuk afgezet. De meeste eitjes van het oranjetipje zaten dichtbij bloemknoppen. Een enkeling zat op een penning. Maar ik vond ook een aantal eitjes bij elkaar. Die waren wit. Ze zaten aan de onderkant van een blad. Zeven bij elkaar en zes bij elkaar. Waren het vlindereitjes? Zo ja: van welke vlinder? In het boekje 'Vlinders in de tuin' had ik gelezen dat het klein geaderd witje ook wel eitjes afzette op Judaspenning. Zouden dit dan eitjes van die vlinder zijn? Dat was op grond van de eitjes niet vast te stellen. Ik besloot ze te bewaren en af te wachten. Toen er rupsen uit de eitjes gekomen waren en die groter werden bleek dat het inderdaad ging om het klein geaderd witje. De rupsen aten goed. Al gauw was ik door mijn bladeren van de judaspenning heen. Ze aten geen penningen. Wat nu? In het boekje van daarnet staat dat de rupsen ook look-zonder-look eten. In het park bij ons de buurt groeide dat genoeg. Toen ik look-zonder-look in de kweekbakken deed merkte ik dat de rupsen ook van die bladeren gingen eten. Daar was ik blij om. Nu kon ik ze verder opkweken. De rupsen verpoppen allemaal. Sommige poppen waren groen, andere wit. Waarom dit zo is weet ik niet. In juni 2009 kwamen er vijf poppen uit. Acht poppen kwamen niet uit. Ik vroeg me af hoe dat kon. Het lag niet aan de kleur. Dat de ene kleur wel uitkwam en de andere niet. Het lag niet aan de omstandigheden: ze zaten allemaal in één bak. Ik besloot de poppen die niet uitgekomen waren te

bewaren. Ik zette ze de winter over in de schuur. In maart 2010 begonnen tot mijn verrassing de overgebleven poppen te veranderen. In de winter kon ik als de zon scheen dwars door de poppen heen kijken. Op een gegeven ogenblik kon dat niet meer. Toen zag ik vlinderlijfjes in de poppen komen. Later kleurden de vleugels van het klein geaderd witje er door heen. In april zijn alle acht de andere poppen uitgekomen. Hoe zat het nu met dat verschil in uitkomen? Van Siep Sinnema begreep ik dat vlinderpoppen soms niet uitkomen, maar daarmee wachten. Dat heet dat ze een flexibele diapauze hebben. Siep verwees naar het boek Ecologische atlas van de dagvlinders van Noordwest-Europa uit 1992 van Frits Bink. Hij schrijft: de ontwikkeling wordt, als reactie op ongunstige omstandigheden, afgebroken zodra een stadium is bereikt waarin diapauze mogelijk is. Het treedt op bij soorten met meer dan een generatie per jaar. Hij noemt als voorbeeld van dit type bijsturingsgedrag het geaderd witje en het vuurvlindertje. Flexibele diapauze geeft de populatie de mogelijkheid te overleven als de omstandigheden een normale jaarcyclus belemmeren door voedseltekort of slecht weer.

Wilgenhoutrups (*Cossus cossus*).

Twee keer heb ik een rups van een wilgenhoutrups opgekweekt. Via via kon ik aan stammetjes wilgenhout komen. Ik had de pot met de rups op mijn studeerkamer staan. Ik hoorde de rups bijten aan het hout. De eerste rups vond mijn vrouw op 7 september 2007. Toen hij in het stammetje zat, heb ik hem in de schuur bewaard. Het voorjaar daarop is hij uitgekomen, op 10 juni 2008.

Inmiddels wisten mensen uit mijn omgeving dat ik rupsen opkweekte tot vlinders. Op 24 mei 2009 kwam er iemand met een rups aanzetten van de wilgenhoutrups. Die heb ik ook opgekweekt. Ik dacht dat de rups net als de vorige keer in het stammetje dat ik erbij had gedaan was gekropen. Ik zette de pot in de schuur, voor het volgende voorjaar. Af en toe keek ik toch nog in die potten in de schuur. Dat was maar goed ook, want tot mijn verbazing zat er op 1 juli 2009 een vlinder die uit de pop was gekomen! Waarom deze niet de winter over wachtte weet ik niet. Toen ik beter keek zag ik wel dat hij niet in het stammetje was verpopt, maar ernaast. Zou dat de reden zijn dat hij niet de winter over gewacht heeft?

Sint-Jacobsvlinder (*Tyria jacobaeae*).

Tijdens onze vakantie in Schipborg (Drenthe) vond ik ook meer dan eens rupsen. Op jacobskruiskruid zag ik in onze eerste vakantie (juli 2008) zo'n 60 à 70 rupsen. Ik heb daar een aantal van opgekweekt tijdens de vakantie. Ik had jampotjes met rupsen in de vouwwagen staan. Toen bleek dat ze muizen aantrokken, ging ik ze buiten de vouwwagen bewaren. De rupsen verpopten nog tijdens de vakantie. Dat vond ik wel handig. Ik heb thuis in Dokkum geen jacobskruiskruid staan. De poppen kwamen begin mei 2009 uit. Ik liet ze in de tuin vrij. In 2009 vond ik op de camping wel jacobskruiskruid, maar geen rupsen. Op 18 juli 2010 vond ik er wel

weer een aantal. Niet zoveel als de vorige keer. De plant was ook beduidend kleiner dan in 2008.

Wat ik bijzonder vind is dat toen we op 9 juli 2009 in de auto stapten om met vakantie te gaan een paar buurmeisjes met een rups aan kwamen zetten van de sint-jacobsvlinder. Gewoon in Dokkum gevonden op de stoep bij een voortuin vlak bij ons huis. Terwijl bij mijn weten hier echt geen jacobskruiskruid te vinden is. Zou deze rups een nakomeling zijn van de exemplaren die in mei 2009 uitgekomen zijn? Op wat voor waardplant zou die dan gezeten hebben? Ik vond niet meer rupsen.

Caloptilia hemidactylella.

Op een goede dag in mei of juni 2008 keek ik uit het raam van mijn studeerkamer naar buiten en zag een heel kleine rups hangen aan een draadje. Ik ging snel naar buiten en deed de rups in een potje. Hij kwam uit de spaanse aak (*Aceris campestre*). Ik gaf de rups blaadjes van de spaanse aak te eten. Ik heb een foto van 14 juni 2008 dat de rups verpopt is. Op 26 juni 2008 is hij uitgekomen.



Cocon van *Caloptilia hemidactylella* op Spaans Aak
(foto: Kees Smit)

Ik heb foto's gemaakt van de vlinder. Op de determinatiedag van de vlinderwerkgroep Fryslân in Hemrik hoorde ik dat het ging om de soort *Caloptilia hemidactylella*. Nog weer later begreep ik dat het hier bleek te gaan om één van de eerst bekende waarnemingen van deze soort in Fryslân. (Zie het artikel van Joop H. Kuchlein in Flinterwille 14^e jaargang, oktober 2010, blz.44.) Dat is toch wel leuk. Waar het kweken van zo'n minuscule rups wel niet goed voor is!

Boomblauwtje (*Celestrina argiolus*).

Op de site www.natuurbericht.nl las ik een keer dat het de tijd was om eitjes van het boomblauwtje te zoeken op de klimop (*Hedera helix*). Ik ging zoeken en vond drie eitjes. Op een dag kon ik de rupsen zien. Ze groeiden op. Ze verpopten allemaal. Eén ervan kwam nog datzelfde jaar uit (22-10-2008). De andere overwinterden als pop. Het volgende voorjaar was ik wel teleurgesteld. De andere twee poppen bleken geïnfecteerd (25-04-2009 en 29-04-2009). Er zat in elk potje een sluipwesp. Geïnfecteerde soorten geef ik altijd aan Siep en Jannie Sinnema. Die weten weer mensen die daar in geïnteresseerd zijn voor onderzoek. In dit geval gingen de sluipwespen met vindplaats en datum naar Kees Zwakhals. Van hem begreep ik dat het ging om de soort *Listrodromus nyctemerus* (Grav.), Ichneumonidae, Ichneumoninae. Alleen infecteert deze soort niet de eitjes van het boomblauwtje, maar de rupsen. Dat riep wel vragen op. Ik had eitjes gevonden en opgekweekt en toch waren ze geïnfecteerd. Dat zal toch niet tijdens het verschonen van de potten geweest zijn? Er kon ook geen sluipwesp in de jampotten komen. Vermoedelijk zit het zo: Blijkbaar waren de eitjes zonder dat ik dat wist al uitgekomen en zijn de rupsen in een heel vroeg stadium al geïnfecteerd. Dat was weer leuk voor Kees Zwakhals om te weten. Dus zelfs met geïnfecteerde rupsen kun je anderen weer verder helpen.

Groot koolwitje (*Pieris brassicae*)

Als laatste nog een heel bekende soort: het groot koolwitje. Bij mijn schoonouders in Leusden vond ik 6 mei 2010 onder een blad van look-zonder-look 60 eitjes van het groot koolwitje. Ik heb ze opgekweekt. Ze waren niet geïnfecteerd. Ze zijn bijna alle 60 uitgekomen. Rond 20 juni 2010. Een aantal rupsen had ik buiten in de tuin op look-zonder-look gezet. Toen ze toe waren aan verpoppen was ik benieuwd waar ze dat dan zouden gaan doen. Ik heb ze niet zien wegkruipen, maar op een dag waren ze wel verdwenen. Ik heb rond de plant gezocht maar kon ze niet meer vinden. Het leek me zo leuk om een pop in de natuur te zien hangen, en vooral: waar zou die dan hangen? Ik legde me er bij neer dat ik dit nooit zou ontdekken. Tot op 24 juni toen we de kinderen naar school brachten en ik in de steeg onder de dakrand op 2 meter hoogte een groot koolwitje zag hangen. Vers uit de pop! Een dag later hing er even verderop weer eentje. Die waren als rups dan wel 9 tot 12 meter verder gekropen om op een veilig plekje te verpoppen. Ik heb veel mooie dingen gezien in het kweken van vlinders. Als ik al dat moois zie, dan denk ik: hoeveel mooier moet de Maker ervan dan wel niet zijn?



Rups Bont Schaapje
(*Acronicta aceris*)



cocon Gewoon Koolmotje
(*Plutella xylostella*)

Foto's: Kees Smit

Overzicht van de kweekresultaten:

Vondsten in Fryslân:

Dagvlinders:

<i>Aglais urticae</i>	kleine vos	Dokkum
<i>Anthocharis cardamines</i>	oranjetipje	Dokkum
<i>Araschnia lerana</i>	landkaartje	Dokkum
<i>Celastrina argiolus</i>	boomblauwtje	Dokkum
<i>Pieris napi</i>	klein geaderd witje	Drachten

Nachtvlinders:

<i>Acronicta aceris</i>	bont schaapje	Dokkum
<i>Agrotis exclamationis</i>	gewone worteluil	Dokkum
<i>Agrotis segetum</i>	gewone velduil	Dokkum
<i>Autographa gamma</i>	gamma-uil	Dokkum
<i>Cosmia trapezina</i>	hyena	Dokkum
<i>Cossus cossus</i>	wilgenhoutrups	Ameland
<i>Crocalis elinguaris</i>	kortzuiger	Dokkum
<i>Deilephila elpenor</i>	groot avondrood	Drachten
<i>Euthrix putaria</i>	rietvink	buiten Dokkum
<i>Hemitea aestivaria</i>	kleine zomervlinder	Dokkum
<i>Mamestra brassicae</i>	kooluil	Drachten
<i>Melanchra persicariae</i>	perzikkruiduil	Dokkum
<i>Orthosia gothica</i>	nun-vlinder	Dokkum
<i>Phalera bucephala</i>	wapendrager	Dokkum

Phlogophera meticulosa	agaatvlinder	Dokkum
Phyrrhia umbra	oranje o-vlinder	Dokkum
Pronuba noctua	huismoeder	Dokkum
Scoliopteryx libatrix	roesje	Dokkum
Spilosoma lubricipeda	witte tijger	Dokkum
Xestia triangulum	driehoekuil	Dokkum

Microvlinders:

Cacoecimorpha pronubana	anjerbladroller	Dokkum
Caloptilia hemidactylella		Dokkum
Phyllonorycter trifasciella		Dokkum
Phyllonorycter tristigella		Dokkum
Plutella xylostella	koolmotje	Dokkum
Udea prunalis		Dokkum

Vondsten buiten Fryslân:

Diloba caeruleocephala	krakeling	buiten Dalfsen
Drepana falcataria	berkeneenstaart	Schipborg
Eilema sororcula	geel beertje	Schipborg
Macaria alternata	donker klaverblaadje	Schipborg
Macaria notata	klaverblaadje	Schipborg
Nycteola revayana	variabele eikenuil	Schipborg
Orgyia antiqua	witvlakvlinder	Schipborg
Orthosia cruda	kleine voorjaarsuil	buiten Dalfsen
Pieris brassicae	groot koolwitje	Leusden
Tyria jacobaeae	sint-Jacobsvlinder	Schipborg

Sluipvliegen:

Van geïnfecteerde rupsen uit Dokkum met sluipvliegen kreeg ik via Siep en Jannie Sinnema van Liekele Sijstermans de volgende info:

-Rups 31-v-2008, *Erannis defoliaria* leg. K. Smit; 11-vi-2008 ex pupa: *Phryxe nemea* (Meigen) (2 exx). Algemene, polyfage soort met voorkeur voor rupsen zonder haren.

-Rups Noctuidae 15-x-2007 leg. K. Smit; 24-iv-2008 ex pupa: *Phryxe nemea* (Meigen) (3 exx)

Sluipwespen:

Van geïnfecteerde rupsen uit Dokkum met sluipwespen kreeg ik via Siep en Jannie Sinnema van Kees Zwakhals de volgende info:

-*Celastrina argiolus*, boomblauwtje: *Listrodromus nycthemerus* (Grav.), *Ichneumonidae*, *Ichneumoninae*

Het laatste nieuws uit St.Nicolaasga Andy Saunders.

Hoewel het jaar goed begon met veel voorjaarsvlinders, heb ik toch slechts twee nieuwe macrosoorten in 2010 waargenomen in St. Nicolaasga.

Orthosia 's: In het voorjaar heb ik op 28 maart in de lichtval de eerste nieuwe soort gevangen, namelijk een lichtgrijze *Orthosia*. Deze vlinder was *Orthosia populeti* (populierenvoorjaarsuil). *Orthosia populeti* is een zeldzame vlinder, maar tussen 28 maart en 3 april ving ik in totaal 6 exemplaren. Waarom? Toen ik in 2000 in St.Nicolaasga kwam wonen, stonden achter de achtertuin veel kleine Ratelpopulieren. In de laatste tien jaar zijn deze bomen tot veertien meter hoog gegroeid. Ik denk dat de vrouwtjes deze bomen hebben gevonden en een aantal eitjes op de bomen hebben gelegd, want de rupsen zijn te vinden op Populieren en Wilgensoorten.



Orthosia populeti
Populierenvorjaarsuil).
foto Andy Saunders

De tweede nieuwe soort heb ik tijdens de Nationale Nachtvlinder Nacht gevangen. Op 9 juli stond ik met een 400W HPL lamp in het Vegilinbos hier in St.Nicolaasga. In totaal heb ik 72 soorten Macronachtvlinders gevangen (zie artikel over de Nationale nachtvlindernacht op blzd. 17 van deze Flinterwille). Een soort die ik niet eerder in St. Nicolaasga had gevangen was de Notodont *Gluphisia crenata* (populiertandvlinder). De rupsen van deze soort leven ook op Ratelpopulieren.



Gluphisia crenata (populiertandvlinder) foto
Andy Saunders

Van Hein Boersma kreeg ik het tijdschrift “News of the Lepidopterists’ Society” (een Amerikaans tijdschrift) met daarin een recensie van het boek North African Butterflies van de Engelse auteur W. John Tennent. Het boek behandelt de dagvlinders van Marokko, Algerije en Tunesië. Het is een gebied, dat door de Middellandse Zee wordt afgescheiden van Europa. Toch is de vlinderfauna verwant aan die van Zuid-Europa. Het gebied vormt de westelijke en zuidelijke grens van het palaearctische gebied. Het Atlasgebergte vormt eigenlijk een natuurlijke onneembare barrière tussen de Mediterrane fauna en die van de Sahara. Soorten als *Pandora pandorina*, *Zerynthia rumina*, *Argynnis aglaja* (Grote Parelmoervlinder), *Agrodiaetus amanda*, *Thersamonia phoebes* en *Charaxes jasius* worden in dit boek afgebeeld, maar deze soorten kun je ook in Zuid-Frankrijk tegenkomen. In de recensie staan foto’s uit het boek van o.a. de hier genoemde soorten en het is leuk om te zien, dat je als vakantieganger en vlinderliefhebber in Zuid-Frankrijk deze vlinders uit een ander continent direct herkent. Natuurlijk komen de meeste soorten, die in dit boek worden beschreven, niet in Europa voor, er zijn zelfs nogal wat endemische soorten van geïsoleerde berggebieden in Noord-Afrika. In totaal worden 176 verschillende dagvlindersoorten uit Marokko, Algerije en Tunesië behandeld.

Mutaties ledenlijst

Adreswijziging:

Mevrouw R. Piersma
Gjaltema 26
9001 NB Grouw

Afmelding als lid:

De heer T. Muus Beetsterzwaag	Mevrouw D. van den Berg-Van der Jagt Drachten
----------------------------------	--

Aanmelding als nieuw lid:

De heer H. Muntingh Zondervans-reed 1 9079 PJ St Jacobiparochie	De heer J. Roosma Harddraversdijk 65 9201 HG Drachten
---	---

Mevrouw M. de Vries
De Noord 113
9861 AN Grootegast

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema	voorzitter Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@orange.nl
Gerard Bergsma	secretaris Bosweer 29 tel. 0516-432414	8426 GS Appelscha bergsmagj@cs.com
Luut de Zee	penningmeester Martrihoeve 26 tel. 0513 - 795028	8502 CZ Joure luut.de.zee@zonnet.nl
Jannie Sinnema-Bloemen	bestuurslid Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@orange.nl
John Boosman	bestuurslid Koaidyk 5 tel. 0511-539238	9264 TT Earnewâld john.boosman@wanadoo.nl
Gerrit Tuinstra	bestuurslid De Twee Gebroeders 214 tel. 0512-518246	9207 CB Drachten gerrittuinstra@wanadoo.nl
Contributie	€ 5,00 per jaar. Girorekening 7223259 t.n.v. L.D. de Zee, Joure	
Redactieadres	Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik e-mail adres: s.g.sinnema@orange.nl info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	
Vlinderwerkgroep Friesland op internet:	www.vlinderwerkgroepfriesland.nl	
e-mail adres:	info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	

Noteer deze data in uw agenda!

- donderdag 14 april Voorjaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland te Ureterp
- zaterdag 21 mei Excursie Vlinder- en insectenwerkgroep Groningen naar Ter Wupping en Onstwedde
- zaterdag 28 mei Excursie Vlinderwerkgroep Friesland naar het Easterskar (middag en avondexcursie)
- weekend 27-29 mei Excursie NEV naar Hengstdijk, Zeeland
- zaterdag 25 juni Avondexcursie Vlinder- en insectenwerkgroep Groningen naar Kornhorn
- weekend 1-3 juli Excursie secties Ter Haar en Snellen naar de Meinweg, Limburg
- zaterdag 9 juli Excursie Vlinderwerkgroep Friesland naar de Lindevallei (middagexcursie, eventueel ook avondexcursie)
- zaterdag 16 juli Excursie Vlinderwerkgroep Friesland naar het Fochteloërveen (middag en avondexcursie)
- zaterdag 13 augustus Excursie Vlinderwerkgroep Friesland naar Appelscha (middag en avondexcursie)
- vrijdag 19 augustus Avondexcursie Vlinder- en insectenwerkgroep Groningen naar Ekenstein Appingedam
- vrijdag 2 september Nationale Nachtvlinder nacht
Voor locaties: zie www.vlinderwerkgroepfriesland.nl

Op de Voorjaarsbijeenkomst zullen we weer voldoende exemplaren beschikbaar hebben van “**Dagvlinders in Fryslân**“ voor de weggeefprijs van € 5,-. Leuk om cadeau te geven bij verjaardagen etc.

